ГОРБАТЮК Роман
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри машинознавства та транспорту
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
ФЕДОРЕЙКО Валерій
доктор технічних наук, професор,
професор кафедри машинознавства та транспорту
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Система професійної освіти в Україні, попри масштабні випробування (тривалі бойові дії, дестабілізацію світового правопорядку, мілітаризацію глобальних ринків праці) демонструє високу життєздатність. Вона трансформується відповідно до вимог часу, готуючи кваліфікованих фахівців, які є критично важливими для оборони, оперативного відновлення інфраструктури та стратегічного розвитку держави в цілому.

Тому, пріоритетом державної політики має стати розв'язання тих проблем професійної освіти, які негативно впливають на її продуктивність. Розуміємо, що першочергово потрібно забезпечити відповідність освітніх послуг актуальним запитам складного ринку праці та соціальним очікуванням. Розглянемо ці чинники детальніше:

– *незбалансованість професійної підготовки кваліфікованих фахівців щодо реальних запитів економіки* (освітній контент не повною мірою відображає актуальні очікування роботодавців і стейкхолдерів; взаємодія між освітніми інституціями і реальним сектором бізнесу подекуди має формальний характер, а механізми випереджувального аналізу внутрішнього ринку праці потребують суттєвого вдосконалення);

– *невідповідність ресурсного потенціалу значної частини закладів професійної освіти задекларованим результатам навчання* (морально застарілий технічний парк (обладнання, комп'ютерна техніка, програмне забезпечення тощо), недостатність інвестицій у реновацію навчально-виробничих комплексів і лабораторій; недостатня інтеграція передових цифрових інструментів у практичну підготовку);

– *низька ефективність популяризації спеціальності А5 Професійна освіта (за спеціалізаціями)*. Заклади професійної (професійно-технічної та фахової передвищої) освіти до цього часу вважаються менш престижними порівнюючи з університетською освітою;

– *дефіцит кадрового потенціалу* (закладам професійної освіти бракує досвідчених педагогічних працівників та майстрів виробничого навчання; рівень матеріального стимулювання педагогів залишається неконкурентоспроможним; спостерігається тенденція до переходу педагогічних фахівців у приватний сектор або їхня міграція за межі країни; водночас поглиблюється проблема «старіння» педагогічного корпусу, що створює розрив у наступності досвіду та гальмує впровадження інноваційних методик навчання);

– *низький рівень впровадження дуальної моделі навчання* (процес впровадження дуальної форми залишається інертним; спостерігається дефіцит партнерства з роботодавцями, які готові забезпечувати належні умови для здобувачів освіти; удосконалення нормативно-правового регулювання та якісного оновлення навчально-методичного інструментарію бажає кращого);

– *недосконалість механізмів управління та фінансового забезпечення освітніх установ* (обсяги державних асигнувань для низки закладів залишаються дефіцитними, а процедури розподілу та використання ресурсів – малоефективними; утримання значної частини навчальних закладів коштом місцевих бюджетів провокує суттєві диспропорції у розвитку професійної освіти залежно від економічного потенціалу конкретних регіонів);

– *інертність упровадження передових освітніх парадигм у систему професійної підготовки* (інтеграція інноваційних педагогічних і цифрових інструментів в освітнє середовище закладів професійної освіти відбувається низькими темпами; спостерігається фрагментарність та недостатня активність у реалізації концепції STEM-освіти);

– *низька динаміка міжнародної інтеграції та гармонізації з глобальними стандартами* (вітчизняна система професійної підготовки демонструє суттєве відставання від європейських вимог; впровадження закордонного досвіду має фрагментарний характер; спостерігається дефіцит спільних міжнародних програм, а інтенсивність академічної мобільності для педагогічних фахівців та здобувачів освіти залишається недостатньою).

Усвідомлюючи деструктивний вплив воєнних дій на всі складники освітньої екосистеми, виникає об’єктивна потреба у розробці інноваційних наукових підходів до менеджменту та організації навчання в умовах невизначеності. Особливого значення набуває стратегія прискореної інтеграції випускників закладів професійної освіти у непростий ринок праці воєнного часу. У цьому контексті розвиток вітчизняної професійної освіти характеризується унікальною специфікою, зумовленою комплексом безпекових, соціально-економічних і гуманітарних викликів.

Специфічні умови підготовки фахівців у воєнний період зумовили трансформацію всієї системи вітчизняної професійної освіти. Це дозволило

окреслити низку стратегічних змін – від нормативно-правових та цифрових до управлінських і ціннісних – які потребують глибокого теоретичного аналізу. Зазначені перетворення мають стати фундаментом для формування нових векторів наукового пошуку, перегляду пріоритетних цілей та оновлення змісту підготовки фахівців з професійної освіти. Відповіддю на виокремлені виклики стало прийняття нового Закону «Про професійну освіту» (2025 р.), який відкриває шлях до сучасної, гнучкої та орієнтованої на потреби ринку праці системи професійної підготовки майбутніх фахівців [1].

Оновлене законодавство про професійну освіту спрямоване на впровадження адаптивної моделі навчання з посиленою роллю реального сектору економіки. Ключові трансформації передбачають: розширення освітньої та фінансової автономії закладів; залучення роботодавців до стратегічного управління через наглядові ради та безпосередню участь у формуванні змісту освітніх програм. Нова парадигма базується на варіативності тривалості навчання, розбудові індивідуальних освітніх траєкторій та масштабуванні дуальної форми підготовки. Принципово новими є механізми незалежного оцінювання кваліфікацій у спеціалізованих центрах, пряма залежність ліцензування від якості освітніх послуг, а також перехід з 2027 року до формульного фінансування, орієнтованого на рівень працевлаштування та успішність сертифікації випускників [1].

Згідно з ухваленим законом «Про професійну освіту», реалізація реформ відбуватиметься поетапно. Такий підхід покликаний забезпечити м’яку адаптацію системи, надаючи закладам професійної освіти, управлінським структурам та педагогічному корпусу необхідний час для підготовки. Поступовість дозволить якісно оновити підзаконну нормативну базу, належним чином адаптувати міжнародні стандарти і врахувати практичні особливості впровадження нових освітніх моделей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про професійну освіту». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#Text

2. Радкевич, В. О. (2025). Вплив педагогічних інновацій на розвиток професійної освіти в Україні в умовах сучасних трансформацій: Наукова доповідь на XIX Всеукраїнській науково-практичній (звітній) конференції «Розвиток професійної освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та євроінтеграції України», 27-28 березня 2025 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, *7*(1), 1–17. https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7110.